

Шарабидин кызы А. Мамазакир кызы К.

ИШКЕРДИКТЕ АТААНДАШТЫКТЫ ЖӨНГӨ САЛУУНУН ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ

Шарабидин кызы А. Мамазакир кызы К.

**ОСОБЕННОСТИ РЕГУЛИРОВАНИЯ КОНКУРЕНЦИИ В
ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВЕ**

Arzykank.Sharabidin, Kylymkan k. Mamazakir

FEATURES OF REGULATION OF COMPETITION IN ENTREPRENEURSHIP

УДК: 346.1

Макалада атаандаштыктын ишкердик чөйрөсүндөгү мааниси, товар рыногунда керектөөчүлөрдүн сапаттуу товарлардын тандоосуна шарт түзүү, базар экономикасына тийгизген таасири жана өзгөчөлүгү жөнүндөгү маалыматтарды камтыйт.

Негизги сөздөр: *атаандаштык, мамлекет, керектөөчү, чарбалык субъект, базар, үстөмдүк абал, караниет, атаандаштык.*

В статье рассматривается значение среды конкуренций в сфере предпринимательства, создание условий выбора потребителей для качественного товаров рынке и включает сведения о результатах влияния на экономику.

Ключевые слова: *конкуренция, государство, потребитель, хозяйственный субъект, рынок, состояние, недобросовестной конкуренции*

The article discusses the importance of protection of competition in the field of entrepreneurship to create conditions for high-quality consumer choice of goods market and includes information on the results of the impact on the economy.

Key words: *competition, government, consumers, subject economic, market, state unfair competition*

Азыркы учурда ишкердүүлүк ишмердүүлүгүндө атаандаштык өтө күч алууда. Атаандаштык - рынокто чарба жүргүзүүчү субъекттердин эркин мелдешүүчүлүк, мында алардын өз алдынча аракеттери тиешелүү рынокто товарларды жүгүртүүнүн жалпы шарттарына бир тараптуу таасир көрсөтүүсүнө болгон, алардын ар биринин мүмкүнчүлүгүн чектеген жана керектөөчү талап кылган товарларды өндүрүүгө дем берет. Атаандаштык экономикада, саясатта, искусстводо жана башка сфераларда кеңири тараган көрүнүштөрдүн бири болуп саналып, товар чыгарууга жана сатууга ыңгайлуу шарт түзүү, көп пайда табуу үчүн жеке менчик товар чыгаруучулардын ортосундагы айыгышкан күрөш десек да болот. Бир максатка бир эле убакта жетүүгө кызыккан бир топ кишилер. Ошондой эле фирмалар, ишканалар, тактап айтканда жалпы эле чарба жүргүзүүчү субъектилер атаандаш боло алышат.

Кээ бир учурларда атаандаштыктын негизинде үстөмдүк абал да келип чыгышы толук ыктымал.

Эгерде төмөнкүдөй шарттардын бири бар болсо чарба жүргүзүүчү субъекттин абалы үстөмдүк болуп таанылат:

1) чарба жүргүзүүчү субъекттин тиешелүү рыноктогу үлүшү 35 пайызды түзсө же андан жогору болсо;

2) чарба жүргүзүүчү субъекттер рыноктогу абалды кыянаттык менен пайдалануусу аныкталган учурларда чарба жүргүзүүчү субъекттин үлүшү монополияга каршы мамлекеттик орган белгилеген үстөмдүктүн чегинен жогору болсо;

3) чарба жүргүзүүчү субъект рынокко (суроо-талапка, сунушка, баага, рыноктун субъекттеринин жүрүм-турумуна ж.б.) орчундуу таасир эткидей рыноктук күчкө (бийликке) ээ болсо; Кээ бир учурларда үстөмдүк абалда кыянаттык менен пайдалануу келип чыгат.

Үстөмдүк абалдан кыянаттык менен пайдалануу дегенибиз үстөмдүк абалдагы чарба жүргүзүүчү субъекттин (жактардын тобунун) атаандаштыкты чектеген жана (же) башка чарба жүргүзүүчү субъекттердин же жеке жактардын кызыкчылыгын кысымга алган же чектөөчү жана кысымга алуучу иш-аракеттерине тыюу салынат, анын ичине төмөнкүдөй аракеттер да кирет:

1) башка чарба жүргүзүүчү субъекттердин рынокко кирүүсүнө тоскоолдуктарды түзүү;

2) рынокто тартыштыкты түзүү жана (же) кармап туруу же бааларды көтөрүү максатында товарларды жүгүртүүдөн алып коюу;

контрагент же керектөөчү кызыкпаган товарларга тиешелүү жоболорду киргизүү шарты менен гана келишим түзүүгө макулдук берүү: (**контрагент** – бүтүмдүн башка катышуучусуна каршы турган келишимдин катышуучусу, өнөктөш);

3) баа коюунун тартибин бузуу, анын ичинде монополиялык жогорку (төмөнкү) бааларды коюу, кармап туруу;

4) эгер ошол товарга суроо-талап болсо же аны берүүгө тапшырыктар жасалса жана аны рентабелдүү өндүрүүгө мүмкүндүк бар болуп туруп, ошондой эле эгер товар өндүрүүнү мындай азайтуу же токтотуу Кыргыз Республикасынын ченемдик-укуктук актылары же соттук актылар менен каралбаса, товарды өндүрүүнү экономикалык же технологиялык негизсиз азайтуу же токтотуу;

5) келишимдин шарттарын аткаруудан форс-мажордук кырдаалга байланышпаган негизсиз баш тартуу;

6) тиешелүү товарды өндүрүүгө же жөнөтүүгө мүмкүндүк болгон учурда, айрым сатып алуучулар (тапшырыкчылар) менен келишимди түзүүдөн экономикалык жана технологиялык негизсиз баш тартуу же качуу, ошондой эле мындай баш тартуу же ушундай четтөө Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актылары же соттук актылары менен түздөн-түз каралбаган учурда;

7) анын далили кырдаалды экономикалык талдоо болгон атаандаштыкты чектөө максатында алдын ала сүйлөшүү;

8) кодулоо же өзгөчө шарттарды түзүү;

9) эгер Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында башкасы белгиленбесе, бир эле товарга ар түрдүү бааларды (тарифтерди) экономикалык, технологиялык жана башка негизсиз коюу.

Атаандаштыкты болтурбоо максатында чарба жүргүзүүчү субъекттердин атаандаштыкты чектөөчү, атаандаштыкка каршы макулдашууларына (макулдашылган аракеттери) тыюу салынат.

Атаандаштыкты камсыз кылуу үчүн милдеттүү шарттар монополияга каршы орган тарабынан белгиленген тартипте каралат, алар атаандаштыкка каршы макулдашууларда (макулдашылган аракеттерде) камтылууга тийиш.

Атаандаштыкта кара ниет атаандаштыкка жол берилбейт, анын ичинде төмөндөгүлөргө:

- товарды же анын бөлүктөрүн көчүрүп алуу техникалык колдонуу менен гана шартталган учурларды кошпогондо, башка чарба жүргүзүүчү субъекттин товарын, ошондой эле сырткы көрүнүшү анын таңгагынын формасын жана сырткы жасалгасын өз алдынча көчүрүп алууга;

- башка чарба жүргүзүүчү субъекттин патенттик укугун бузуу жолу менен анын продукциясын түздөн-түз кайталап өндүрүп чыгарууга;

- башка чарба жүргүзүүчү субъекттин иши менен чаташтырууга алып келген товардык белгисин, тейлөө белгисин, товардын чыгарылган жеринин аталышын, фирманын аталышын мыйзамсыз пайдаланууга;

- башка чарба жүргүзүүчү субъекттин ишкердик бедели жана финансылык абалы жөнүндө аны чыгашага дуушарлантуучу же ишкердик беделине зыян келтирүүчү жалган жана бурмаланган маалыматты таратууга;

- башка чарба жүргүзүүчү субъекттин продукциясын анын интеллектуалдык иштин натыйжаларына жана аларга теңештирилген жарандык карым-катнашка катышуучуларды, товарларды, жумуштарды жана кызмат көрсөтүүлөрдү жекече түргө өткөрүү каражаттарына укуктарын бузуу жолу менен даярдоого, сатууга жана рынокко башкача киргизүүгө (укукка сыйбаган пайдаланууга);

- атаандаштын ишкердик мамилелерин мыйзамсыз жолдор менен атайылап бузууга, үзгүлтүккө учуратууга жана токтотууга;

- атаандаштын кызматкерлерине аларды кызматтык милдеттерин аткарууга түртүү максатында мыйзамсыз жолдор менен таасир этүүгө уруксат берилбейт.

Демек атаандаштык өз кезегинде ишкердиктин бардык түрүнүн өнүгүүсүнө шарт түзөт. Ишкердиктеги атаандаштыкты жөнгө салуу КРнын «атаандаштык жөнүндө» мыйзамынын негизинде жөнгө салынып турат.

Укуктук ченемдик актылар:

1. Кыргыз Республикасынын Граждандык Кодекси 1-2 б.

1996-ж.1998 (2014-жылдын 3-июлундагы №111 Мыйзамдарынын редакцияларына ылайык)

2. Кыргыз Республикасынын «Атаандаштык жөнүндөгү» мыйзамы 22.07.2011.

Адабияттар:

1. Овечкин А.П. «Коммерческое право» М. 2008-ж.
2. Гушин В.В. «Корпоративное право» М. 2006-ж.
3. Мусакожоев Ш. «Экономика» энциклопедиялык окуу куралы. Б. 2003-ж.
4. Раманкулов К.С., Орозалиева А.А. «Предпринимательское (хозяйственное) право» Б. 2003-ж.

Рецензент: к.ю.н., доцент Орозов Ж.Ж.